

NYÁRI OLVASATÁSI MÓDSZEREK

Budapesten

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtáraiban is tapasztalható, hogy a nyári időszakban kevesebben keresik fel a könyvtárakat. Ilyenkor a szabad természet, a napfény, a strandolás és a nyár egyéb örömei vonzzák szabad idejünkben az olvasókat. Azonban gyakorlatunkban kialakítottunk éppen erre az időre alkalmazható módszereket.

Az elmúlt évben a nyár elején színes szemléltető plakátokat készítettünk, melyek felhívták a figyelmet, hogy a jó könyv olvasása még teljesebbé teszi a nyári pihenést, üdülést, szórakozást. A plakátok montázs-megoldással házilag is elkészíthetők.

A szabadságra készülő olvasókat el látjuk jó, szórakoztató könyvekkel, külön kirakatot is készítettünk az ajánlandó könyvekből, feliratokkal. Pl. *»A jó könyv — pihenés, szórakozás.«* *»Utazásnál legkellemesebb útítárs — a könyv.«* Az olvasók örömmel fogadják a könyvtáros figyelmességét és szívesen visznek könyveket, még azok is, akik a szabadságidőre meg akarták szüntetni a kölcsönzést.

Kertkönyvtár a kőbányai Csajkorszki-parkban

Kihasztnáltunk egyéb lehetőségeket is. A »Vidám Budapest« keretében a múlt év nyarán gyakran rendeztünk irodalmi műsoros esteket, felolvasásokat a szabadtéri színpadokon. Pl. a VIII. ker. Kulich Gyula színpadon a VIII. ker. könyvtárak egy-egy estjén közel kétezer ember vett részt. Utána észrevehető volt, hogy az irodalmi műsor keretében népszerűsített könyvek iránt fokozódott az érdeklődés.

A parkban, szabadban felállított kölcsönzők leginkább a belső kerületekben váltak be, ott is főleg a gyerekek vették igénybe. A parkkölcsönzésnél sok nehézséget okozott az elhelyezés. A fából készült pavilonok felállítása nem volt megfelelő, mert rövid idő alatt meg rongáltak a parkban játszó gyerekek. Az elmúlt évben csak egyszerűen letakart asztalon folyt a kölcsönzés, zálog ellenében. A felnőttek igazolványt adtak át, a gyerekek játékokat, sapkát, úttörőken-dőt. Az V. ker. Királyi Pál-utcai könyvtár zenés műsorral nyitotta meg parkkölcsönzőjét, a gyerekek nagy öröme. Az ifjúsági aktívák maguk is szívesen segítettek itt a könyvtárosoknak. 1953 júniusában tizennyolc helyen folyt parkkölcsönzés Budapest kerületeiben. A külső kerületekben, ahol sok a kertes ház, inkább a strand-kölcsönzésnek volt sikere, így pl. a pesterzsébeti könyvtár gyakorlatában is.

Az ifjúság nyári programjához az oktatási osztályokon keresztül kapcsolód-tunk. A diákok figyelmét felhívtuk a következő évi tanuláshoz szükséges szépirodalomra, ezekhez nyáron könnyebben hozzájutnak. Az úttörő táborban üdülő úttörő pajtások részére irodalmi műsorokat, felolvasásokat, mesedélutánokat rendeztünk. 1953 júliusában huszonegy úttörőtábori rendezvény volt. A gyerekek már várták, nagy örömmel fogadták a műsorokat, amelyek leggyakrabban sok élénk hozzászólással, vitával zárultak.

A Fővárosi Tanács békásmegyeri üdülőjében a nyári időnyre a III. kerületi könyvtár létesített állomást.

Szabó Ervin kezdeményezésére még a század elején indult meg a budapesti Állatkertben a póni-fogatos kölcsönzés. Később feledésbe ment és most, 1952

óta a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fel-
elevenítette ezt a kedves hagyományt és
újra megjelent a kis kocsi természetis-
mertető, szépirodalmi és ifjúsági köny-
vekkel felszerelve.

POLGÁR ERZSÉBET

a Főv. Szabó Ervin Könyvtár
módszertani osztályának munkatársa

Egy vidéki városban

Városi könyvtárunk két év előtt, június elején nyitotta meg partfürdői fiókkönyvtárát. Sokszáz értékes könyv, folyóirat, napilap várta itt az újszegedi strandfürdő 5000 látogatóját és a Tisza mindkét oldalán üdülő 3000 dolgozót. Helyesnek bizonyult elgondolásunk, hogy amit a nyári hónapokban központi könyvtárunk kölcsönzésében elveszít, azt megnyerjük partfürdői fiókunkkal. Legelső könyvtári látogatóik 10—12 éves gyermekek voltak! Valamennyi képeskönyvünk, meséskönyvünk egy-kettőre forgalomba került. Nagyrészt kis olvasóink hozták a felnőtteket, a szülőket, a rokonságot, az ismerősöket. Nagy megértésre, türelemre, ember- és könyvismeretre volt itt is szükség, mint minden fiókkönyvtárunkban. Partfürdői szolgálatunkat úgy szerveztük meg, hogy vasárnap és más munkaszüneti napokon ugyanúgy, mint minden hétköznap, délután 11-től este 7-ig kölcsönöztünk, de ha olyan olvasók jelentkeztek, akik már reggel is akartak olvasni, előbb is nyitot-

tunk. A könyv árával kb. egyenértékű mindenféle »zálogot« elfogadtunk a kölcsönzőtől és este mindig rendben visszakerültek könyveink.

A tavalyi, kissé későn kezdődő és nagy esőzésekkel teli nyáron összesen 7949 kötet volt kölcsönzési forgalmunk. Mint hogy általában egy-egy szépirodalmi, ifjúsági vagy ismeretterjesztő kötetet kértek ki olvasni, ez a szám csaknem megegyezik az állandó kölcsönzéseink számával. A kötetek műfaji megoszlása: ismeretterjesztő munka 1870, szépirodalmi 2801, ifjúsági és gyermekirodalmi kötet 1775. Ezt a forgalmat 400—500 könyvvel értük el, de a könyvvállományt többször cseréltük, frissítettük. A könyveket gondosan válogattuk össze, leginkább szépirodalmi könyvekből, könnyebb, ismeretterjesztő kötetekből és sok gyermek és ifjúsági művet vittünk ki a fiókunkba. A partfürdő igazgatósága nagyméretű kabint bocsátott rendelkezésünkre, a helyiséget feldíszítettük. Plakátjaink, felírásaink már messziről figyelmeztették a fürdőzőket, hogy ez a nagy kabin a városi könyvtár fiókja. Az idén annál fontosabb számunkra a tiszaparti olvasatás, mert központi könyvtári épületünk nagyarányú kibővítése mint minden építkezés — porral, zajjal, kopácsolással jár, ami az olvasók hozzáink áramlását átmenetileg zavarja. Petőfi-telepi, újszegedi, hattastelepi és a többi fiókjainknál arra törekszünk, hogy szabad ég alatti »olvasótermünk« forgalmát növeljük; folyóiratokkal (a műszaki és a mezőgazdasági lakosú környé-

A szedegi Somogyi Könyvtár strandkönyvtára

ken lévő fiókjainkat szakfolyóiratokkal is), és napilapokkal láttuk el.

Egyik tömegszervezetünk néhány évvel ezelőtt megkísérelte, hogy a város főterén, a Széchenyi-téren könyvkölcsönző állomást létesítsen az ott üldögélő, pihenő közönség számára; a kísérlet azonban helytelen szervezés és érdeklődés hiánya miatt nem sikerült. Ma ebben a tekintetben is lényegesen más az olvasómozgalom helyzete Szegeden. A Széchenyi-téren, valamint másik két legnagyobb sétányunkon a padokon levegőző dolgozóink — főleg nők és ifjak — kezében mind sűrűbben és sűrűbben látjuk a könyvet. Városi könyvtárunk könyveit olvassák a Széchenyi-téren, továbbá a könyvtár melletti Sztálin-sétányon, a Móra-parkban és az újszegedi nagysétányon is. Eddig 15 fiókja van a Somogyi Könyvtárnak, ezek közül 10—12 élénk forgalmú könyvtár.

Az eddigi tapasztalatok felhasználásával, gondos szervezéssel az idei nyáron is fontos szerepet szánunk a szabadban kölcsönző fiókkönyvtáraknak, a strandkönyvtáraknak és a kölcsönző állomásoknak. Erre felhasználjuk a helyi sajtót, a hangshíradót, könyvtári plakátjainkat és könyvtári munkánk minél nagyobb fokú megjavítását.

SZÓKE MIHÁLY

a szegedi városi Somogyi-Könyvtár vezetője

A Vasas Szakszervezet könyvtárának kerti olvasói

Üzemben

Alig köszöntött be a nyár, a könyvtáros máris tapasztalja, hogy olvasói a kirándulások, üdülések, szabadságok miatt elmaradoznak könyvtárából. A könyvtáros azonban tudja, hogy nyáron is olvasnak a strandon és a szabadban, tehát most arra kell törekednie, hogy a nyár örömeit élvező dolgozók kezébe is — a ponyvaregények helyett — eljusson a jó könyvtári könyv. Meg kell találni ehhez a megfelelő módokat. Gondoljon arra a könyvtáros, hogy a szabadba és a strandra nem szívesen visznek a dolgozók testesebb, nagyalakú könyveket, tehát *kisformájú, könnyen kezelhető kiadványokat* adjon a kezükbe.

Milyen legyen a könyvtár nyári propagandamunkája? Mindenekelőtt állapítsuk meg, hogy ebben az évszakban fokozott jelentősége van az ötletes, kellemes olvasmányokat népszerűsítő, rajzos plakátoknak, feliratoknak (pl. nyugágyon olvasó nő, háttérben a kékló Balatonnal). A könyvtáros állítsa össze a nyári szórakoztató könyvanyagot, melyet a hangshíradó ismertessen. Ugyancsak népszerűsítheti könyveit az üzemi könyvtárban: »*A könyvtár nyári hírei*« címmel. *Gondoljunk a szabadságra utazó dolgozókra is.* Jó, ha ezek névsorát megszerezzük a személyzeti osztálytól, vagy az üzemrészek óráknyv-vezetőitől és egy gépelt, vagy sokszorosított lapon felhívjuk a dolgozók figyelmét arra, hogy *szabadságidejükre lássák el magukat jó olvasnivalóval.* Ezen a lapon mindjárt ajánlhatunk is könyveket. Az üdülésre menő dolgozóknak pedig *ajánljuk az üdülhely könyvtárát.*

Az olvasók, főleg hétvége felé, gyakran kérnek tanácsot a könyvtárostól: »Hova menjünk kirándulni, túrázni?« Helyes, ha felkészülten várjuk olvasóinkat. Kiállítást is rendezhetünk »*Ismerjük meg hazánk természeti szépségeit*«, vagy »*Magyar tájak*« címmel. Természetesen a megfelelő szépirodalmi anyagot is helyezzük el jelmondatos kiállításon »*Mit olvassunk a nyáron?*«, »*Milyen könyveket vigyünk magunkkal a szabadságra?*« felirattal. Ugyancsak jól bevált a szabadban való kölcsönzés is. Válasszuk ki az üzem udvarának legbarátosabb, kertesített részét és — ha lehet — néhány kisebb asztalt, széket helyezünk el a kölcsönzőasztal körül, hogy az olvasók kényelmesen lapozhassanak a

folyóiratokban. *A kultúrotthonok parkjaiban* ezt feltétlenül valósítsuk meg. Ha ez üzemnek van *üdülője, csónakháza, vagy strandja*, úgy oda is vigyünk egy-egy kiskönyvtárat, amelynek kezelésével bízunk meg valakit az ott dolgozók közül. A kiskönyvtár főleg novellásköteteket, kisregényeket tartalmazzon. Végül az üdülési évad kezdete előtt *vizsgáljuk meg az üzem nagyüdülőjének könyvtárát*, hogy az állomány megfeleljen a nyári követelményeknek és nyújtunk segítséget a könyvtár kezelőjének.

GERŐ ZSOLTNÉ

KELTEX üzemi könyvtárosa

Faluhelyt

Ilyenkor nyáron, dolgozó parasztságunk kinn a földeken harcol a jó termésért, az aratás és a betakarítás gyors és veszteségmentes, elvégzéséért. Ez az időszak mindig is fontos volt, most azonban még inkább döntő jelentőségű, mivel ez az első aratás a párt és a kormány mezőgazdaságfejlesztési határozatának megjelenése óta. A nyár fontos erőpróbája falusi és városi könyvtárainknak egyaránt. A mezőgazdasági dolgozók ilyenkor sokkal kevesebb szabadidővel rendelkeznek, másoknak pedig ez az évszak sokkal több lehetőséget kínál a szórakozásra, sportra. A könyvtárak olvasóinak jelentős részét kitevő ifjúság sem tanul nyáron a könyvtárban. Mindez a kölcsönzési forgalom tanyhulását eredményezheti, ha a könyvtárak különleges módszerekkel nem tartja ébren a könyv iránti érdeklődést.

Könyvtárosaink tavaly szinte kifogyhatatlanok voltak a jobbnál jobb ötletekből és módszerekből. *Felkeresték a cséplőbrigádokat*, s ott a munka szüneteiben felolvasták a napi sajtó fontosabb híreit, valamint rövidebb könyvszemelvényeket. így — többek közt — a nagyvenyimi népkönyvtáros. Mások — mint például a zaránki népkönyvtáros — fiatal aktívakból, *úttörőkből valóságos »bizalmi hálózat«-ot szerveztek* az egész falu könyvellátásának biztosítására. Az iváncsai, a nászfai népkönyvtáros a *tűzörségben lévők könyvellátásáról is gondoskodott*. Voltak könyvtárosok, mint pl. a pilisvörösvári könyvtáros, aki a mezőgazdasági munka segítésére *a községbe érkezett honvédeket is ellátta olvasnivalóval*. Az elmúlt év tapasztalatait idén fel-

A Békés Megyei Könyvtár kerti olvasói

tétlenül hasznosítani kell. A legfontosabb alapelv, amit állandóan szem előtt kell tartanunk, hogy ez a munkánk sem lehet öncélú. Nem szabad felolvasásokat »szervezni« csak azért, hogy a hó végén jelentésünkben ezek is szerepelhessenek. A nyári olvastatás célja, hogy a körülmények figyelembevételével biztosítsuk olvasóink továbbfejlődését, *jó szórakozását*. Ez befolyásolja alapvetően egész szervező munkánkat.

Falun a *nyári szünetre hazaérkező tanulói ifjúság emelheti jelentősen az olvasók számát*, ha igyekszünk velük a kapcsolatot felvenni. Jelentős részük már amúgy is a városi könyvtárak rendszeres olvasója volt, szereti hát a könyvtárat. Természetesen nem feledkezünk el a mezői munkában tevékenyen már részt nem vevő, elsősorban *idősebb, vagy beteg dolgozók könyvellátásáról sem*. Szükség esetén ajánlatos ezek részére a könyvek házhozszállítását is megszervezni.

A csoportos olvasás megszervezése gondos előkészítést követel. Ez elsősorban ott jöhet számításba, ahol a dolgozók nagyobb csoportja dolgozik együtt (brigád, munkacsoport) és ahol a csoportos olvasásnak valamilyen hagyományai vannak.

Feltétlenül gondoskodnunk kell a *brigádszállások könyvellátásáról*.

A nyári olvasómozgalom nemcsak szervezési kérdés. Ennek jó megoldásához könyvanyagunk alapos számbavételére is szükség van.

Nagyobb terjedelmű, igényesebb műveket elsősorban azoknak adjunk, akik viszonylag több szabadidővel rendelkeznek (üdülők, idősebbek, betegek, diákok). Kölcsönzésünket elsősorban a rövidebb lélekzetű, szórakoztató művekre építjük fel. A szakkönyvek közül elsősorban azok jöhetnek számításba, melyek a nyári munka során felmerülő konkrét kérdé-

sekre adnak feleletet. Igyekeznünk kell a kapcsolatot felvenni a városból a mezőgazdaságba kerülő szakemberekkel, segíteni őket pl. a mezőgazdasági gépek alaposabb megismerésében.

Egyre azonban mindig és mindenkiel szemben ügyelnünk kell, soha erőszakosan ne lépünk fel, könyvpropagandában — egyébként másutt is — csak a kulturált módszerek bizonyulnak hasznosnak.

KOVÁCS JÓZSEF

a Népkönyvtári Központ szervezője

Egy könyvtártudományi évkönyv

A magyar könyvtárügy fejlődését kijelölő 1952. évi májusi határozat óta, a Debreceni Egyetemi Könyvtár jelentkezik elsőként évkönyvvel (A Debreceni Kosuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Évkönyve 1953. Kézirat. Debrecen 1954. Házi soksz. 373 l.). Tudomásunk szerint a »műfaj« feléledőben van. Néhány más tudományos könyvtár tervében is szerepel.

Az évkönyv-műfaj iránti érdeklődés nem véletlen jelenség. Arról tanúskodik ez, hogy tudományos könyvtáraink dolgozóinak bőven van mondanivalójuk. A minisztertanács említett határozata és a vele párhuzamosan futó könyvtári gyakorlat számos új elvi, elméleti kérdést hozott a felszínre. 1952. óta viszont lehetőség nyílt arra is, hogy a dolgozók, hivatali munkatervükbe építve, rendszeresen foglalkozhassanak könyvtártudományi kérdésekkel.

A megoldandó elvi feladatokat tehát felvetette a minisztertanácsi határozat; a kérdések kidolgozására időt biztosít a munkaterv; a könyvtártudományi cikkek — jelenleg egyetlen — lerakodó helye pedig az évkönyv.

Ilyen feltételek és körülmények hozták létre a Debreceni Egyetemi Könyvtár Évkönyvét.

A kötetben, az évkönyv-hagyományoknak megfelelően, a könyvtár 1953. évi tevékenységéről olvashatunk egy alapos és minden részletre kiterjedő beszámolót. Nemcsak adatokkal alátámasztott jelentés ez, hanem a könyvtár feladatainak szerkezetének és munkájának elemzése

is. Érdekesebb és tanulságosabb olvasmány, mint akárhány sebtében készült könyvtárismertető prospektus. Az országos könyvtárközi tapasztalatcserének az ilyen jól szerkesztett évi jelentések is kitűnő segédeszközei.

Az összefoglaló jelentés után hat tanulmány következik. Kovács Máté, Csüry István, Maller Sándor, Ember Ernő és Sarkady Ida a körszerű könyvtári munka elméleti kérdéseivel foglalkozik. Módos László a könyvtár történetének egy szakaszát ismerteti.

A magyar könyvtárügy szervezetének időszerű kérdései c. alapos elemző tanulmány után a könyvtári munka tervezésének lehetőségeit és feltételeit vizsgálják, majd az alapproblémák felől a gyakorlat részletkérdései felé fordítja figyelmünket az ügyes szerkesztés. Az olvasószolgálat, az ajánló bibliográfiával és a címlír-irás szabvánnyal foglalkozó tanulmányok igen fontos megjegyzéseiré; e rövid ismertetés keretében nem térhetünk ki.

Az Évkönyv házi sokszorosítással készült, alacsony példányszámban. Az értékes tartalom sokkal nagyobb nyilvánosságot érdemelt volna.

A Debreceni Egyetemi Könyvtár jó munkája arról tanúskodik, hogy ha lenne már könyvtártudományi folyóiratunk, értékes és fontos tanulmány-anyagban nem lenne hiány.

BÉLLEY PÁL

az Orsz. Széchényi Könyvtár munkatársa

AZ EMBERBE VETETT HIT ÉS SZERETET ÍRÓJA

HOGYAN AJÁNlja A KÖNYVTÁROS CSEHOV MŰVEIT*

Ötven éve halt meg Csehov, az orosz kritikai realizmus utolsó nagy képviselője. Elbeszélései, drámái 1890 óta, amikor »A Hét« először közölt Csehov-elbeszélést; népszerűek, olvasottak voltak hazánkban. Igaz, hogy csak szűk olvasóréteg: értelmiségiek, polgárok, később a művelt munkások körében.

Ezekben a hetekben, amikor az irodalomszerető emberek figyelme szerte a világon Csehov felé fordul, a könyvtárosok tartásuk szép feladatuknak, hogy növeljék Csehov olvasóinak táborát és segítsék olvasóikat Csehov mondanivalóinak, írásművészetének igazi megismerésében.

Szükség van erre, hiszen gyakran lehet találkozni Csehov művészetét tévesen megítélő, hamis nézetekkel. Csehovot polgári kritikusan Oroszországban is, nálunk is a századvég rezignált hangú, dekadens írójaként könyvelték el. Az élet reménytelen unalmát, a tétlen pesz-

szimizmust, sárbafuló álmok gyógyíthatatlan bánatát látták műveiben. Milyen messze van ez a kép az igazi Csehovtól: a forradalom előtti Oroszország világának nagyszerű ábrázolójától, a nagy humanista írótól és hazafitól...

1860-ban született Taganrogban, ahol apja kis fűszeres volt. Örömtelen, szenvedő gyerekkorára később is fájdalommal emlékezik. A moszkvai egyetem orvostudományi karát végzi el és egyideig orvosként működik egy Moszkva melletti kisvárosban. Közben egyre sűrűbben közlik írásait, és pár évi orvosi munka után csak az irodalomnak él.

Írásai először kis élelapokban jelennek meg Csehonte álnév alatt. 1884-ben adják ki első novella-gyűjteményét »Melpomene meséi« címmel; 1886-ban adják elő első darabját. Sűrűn megjelenő novellás kötetei és szenvedélyes vitákat kiváltó drámái rövid idő alatt ismertté teszik nevét Oroszország határain túl is.

Kis humoreszkek, szatirikus történetek állnak Csehov írói pályája kezdetén. Már ezeket a kis műveket is meg tudja tölteni kora legfontosabb problémáival. A humoros históriák mélyen tragédia parázslík, az akkori orosz élet embertelensége, kicsinyessége, képmutatása és az élet apróságainak — Csehovnál mindig gyakran jelentkező — tragikumai. Később Gorkij számolt be Csehov. első írásainak hatásáról: »Jól emlékszem A. P. Csehov első irodalmi szárnypróbálgatásaira, emlékszem, milyen fanyar mosolyra húzták szájukat a forradalom előtti nyárspolgárok, amikor ráeszméltek, hogy az az ember, akit ők csupán vidám mulattatónak hittek, szelíd tollával könnyörtelenül teleplezi az ő életük hitvány-ságát és ostobaságát.«

A nyolcvanas évek Oroszországában, amelyet Lenin fegyházhoz hasonlít, a legsötétebb reakció idején bontakozik ki Csehov művészete. A 60-as évek forradalmi fellendülése már a múlté, — és még távol vannak az orosz felszabadító

* Csehov életművének tanulmányozásához és ajánlásához két bibliográfia is jelent meg. Az egyik: A. P. Csehov. Ajánló könyvismertetések a szépirodalom tanulmányozásához. Összeállította: az Országos Széchényi Könyvtár bibliográfiai osztálya. Budapest, 1954. 16. old.; a másik Csehov (1860—1904). Bibliográfia életrajzi adatokkal és műveinek értékelésével. Csehov halálának 50. évfordulójára kiadta a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Budapest, 1953. 28 old. Mindkettő beszerezhető a Könyvtárosok Boltjában, Budapest, Sztálin-út 16.

mozgalom proletár szakaszának vihart ígérő összecsapásai. A narodnyik falujárások csődje sokáig hatásos politikai illúziót leplez le. Az értelmiség és kispolgárság nagy része már legfeljebb a liberális szószátyárságig jut el. Ezekben az eszménytelen, sivár években érnek meg Csehovban azok a témák, amelyek elbeszéléseit és drámáit táplálják köztívesed írói pályáján.

Első jelentősebb elbeszéléseiben a forradalmi apály, a cári Oroszország embeletelen viszonyai között értelmetlenül pusztuló emberi értékek látványa tükröződik. Egy tragédia villámfényénél döbbenék rá hősei, hogyan pazarlódtott el életük a szép és nemes számára ott-hontalanná vált évek sodrában. »Bánat« című elbeszéléseinek hőse öreg paraszteremester. A hideg téli éjszakában kocsin viszi feleségét a városi kórházba. Az együtt leélt negyven esztendő körül rajzanak gondolatai. Az inség és a cívdások förtelme borítja be ezt a negyven esztendőt. De csak gyógyítsa meg a doktor az asszonyt! Hálából karéliei nyírfából farag neki szivartárcát — és minden máskép lesz. Egyszer hátranéz: az asszony arcán már el sem olvadnak a szállongó hópelyhek. Meghalt. A lovak tovább kocognak, az öreg Grigorijt álomba űzi a nyomasztó szomorúság. A kórházban ébred fel, félholtan hozták be: keze-lába lefagyott. De lázas önkivületében még mindig az az ábránd világít, hogy újra lehet kezdeni az életet...

Ilyen elbeszélésekkel az akkori álmos, kietlen orosz életet utáltatja meg olvasóival. Nem tétlen pesszimizmusra hív, hiszen feljegyzéseiben, leveleiben nem egyszer tűnik fel a gondolat: az ember akkor lesz jobb, ha megmutatják neki, hogy milyen. A század klasszikus orosz irodalma: Gogol kesernyés, szatirikus képeivel, Turgenyev lírával átszőtt realista társadalomrajzával ugyanezen az úton jár. A Csehov-elbeszélések, mélyebbről lobogó keserősége, feszültsége arról beszél, hogy már nem lehet tovább élni, embernek lenni a régi módon. Idegen itt a szeretet, a részvét legtermészetesebb emberi érzése is. A »Magány« pétervári kocsisa a fényes farsangi éjszakában mulatótól mulatóig fuvarozza duhaj vendégeit. Rettenetes bánat fojtogatja. Néha hátrafordul a bakról, hogy könyvitsen szívén, de szava utasainak ka-

cajába fullad. A kocsis-szálláson is hiába kezd beszélni. Szomszédjának a horkolása meggyőzheti, itt sem érdekel senkit a baja. Lassan kimegy az istállóba, ráborul lova nyakára és kibuggyan belőle a fájdalom: »Meghalt a fiam. A héten, a kórházban...«

Társadalmilag és művészileg gazdag változatokban bomlik ki az évek során Csehov társadalomkritikája. Az életképtelen, ernyedt lelkű vidéki nemesség parazita élete, a falu osztályharctól izzó világa, a »művelt« kereskedők szívélyességbe bújtatott kegyetlensége mögött keresi a bajok alapokát. Így jut el »A 6. számú kórterem« megírásáig.

Az elbeszélés témája egy istenhátamögötti városka kórházi orvosának tragédiája. Már húsz éve orvosa a kórháznak. Azóta látja itt a szennyet, a lopást, az ápolók vadállati bánásmódját. Eleinte próbálkozik, hogy emberibb viszonyokat teremtsen. De a közöny és az ellenállás lassan elbágyasztja... ügyis hiábavaló fejjel menni a falnak. Könyveibe temetkezve él, amíg különöc életmódja és az egyik ápolttal való barátkozása azt a gyanút kelti a városkában, hogy megbolondult. Őt is a rettenetes 6. számú kórterembe zárják. Mikor lázadni próbál sorsa ellen, a legvadabb ápoló vasöklével leüti. Ragin doktor belehal.

Megrendítő erejű tiltakozás ez az elbeszélés az örkényuralom erőszaka ellen. De egyúttal a liberális polgárság figyelmeztetése is: hová vezet a megalkuvás.

Itt is kora orosz világának fő kérdéseire keresi a választ. Arra a kérdésre azonban, hogy mit kell tenni, nem találunk határozott feleletet műveiben. Pedig azt vallotta, hogy »... azoknak az íróknak, akiket halhatatlanoknak, vagy egyszerűen tehetségeseeknek nevezünk és akik mámorral töltenek el bennünket, van egy közös és rendkívül fontos ismertetőjelük: valamerre tartanak és önt is odaszólítják.« Műveikben pedig »... a való életen kívül még azt az életet is érzi, amilyennek lennie kell és ez igézi meg önt.« Csehov szilárdan hitte, hogy meg kell szépülnie az életnek, nem egy művében szólal meg a nép erejébe vetett hit pátosza. De a munkásosztály történelmi szerepét, a forradalom útját nem látta. Több száz elbeszéléseben kora orosz típusainak hosszú sorát vonultatja

fel. Sajnos a forradalmár orosz munkás alakja hiányzik a sorból...

Csehov drámáit felváltva kíséri siker és megnemértés. Drámáiban — a sajátos csehovi dramaturgia stílusában — ugyanazok a problémák jelentkeznek, mint novelláiban. A közvetlen színpadi hatásokat, az erősebb cselekményt lehetőleg kerüli. Egyszerűség, tömörség, a téma lírai elmélyítése, a hang finom közvetlensége él ezekben is, Csehov realizmusának jellegzetes formai elemeként. A »Ványa bácsi«, a »Három nővér«, a »Sirály«, a »Cseresznyés kert« is egy pusztuló világ képeit vetíti a színpadra.

A »Cseresznyés kert« arról beszél, hogy az életképtelen memesség helyét szükségszerűen foglalják el értelmes, ügyes vállalkozók, a Lopahin-ok. A »Ványa bácsi« az ingyenélő, nagyképű áltudós Szerebjakov és az életüket haszontalanul érte áldozó rokonok konfliktusában, a »Sirály« a kapitalizmusban üressé, értelmetlenné váló művészet témájával bővíti és szemléletességben gazdagítja azt a képet, amelyet az elbeszélések festenek a századvégi Oroszország rothadó világáról.

A drámákból jobban érezni Csehov művészetének optimista lényegét, új életre hívó erejét. Többször tűnik fel a drámákban a különb jövő ábrándja; legjellemzőbb hősei szinte megszállottként érzik egy emberibb világ ígését. A nemesi-polgári élet posványos unalma a talaj; a drámai konfliktusok izzásában még elviselhetlenebb lesz az élet légköre: akkor lobog bele a jövőbe egy sóhaj vagy egy látomás a Csehov-hősök ajkáról — mindig a rendíthetetlen hit bizonyosságával. A »Három nővér«-ben mondja Tuzenbah hadnagy: »Itt van az ideje, már közeledik, egészséges, hatalmas fürgeteg támad, már úton van, nemsokára ideér és lesöpri társadal-

munkról a tunyaságot; a közömbösséget, a munka iránti előítéletet, a rothadt unalmat. Dolgozni fogok. Huszonöt-harminc év múlva minden ember dolgozni fog. Minden ember!«

Csehov 1890-ben még nagy utat tesz meg Szahalin szigetére, hogy tanulmányozza az ottani fegyencek életét. A kilencvenes évek elején tüdőbajos lesz; a Krim félsziget egyik üdülőhelyén kell élnie. Itt meleg baráti viszonyba kerül Gorkijjal és Tolsztojjal. 1900-ban az Akadémia tiszteletbeli tagjává választja. (Nemsokáig volt akadémikus: 1902-ben, amikor Gorkij megválasztását érvénytelenítik, ő is lemond tagságáról.) 1904-ben halt meg a németországi Baden-Weilerben.

Lélekbemarkolóan szép, nemes írásművészete nem halványult egy félévszázad során. Kevesen írtak nála szebben és mélyebben népe lelkének gazdagságáról, az orosz föld nagyszerűségéről. Életműve — két világ mezsgyéjén állva emberszeretetet, az őszinte, igaz emberi szív melegét, a minden szennyet, hazugságot, embertelenséget elsöpítő jövő optimizmusát sugározza felénk.

Csehovnak számos művét olvashatjuk magyarul. Kisebb kötetek után a húszas évek közepén ötkötetes válogatás jelent meg elbeszéléseiből. A felszabadulás után kiadott Csehov-művek közül legjelentősebb az 1950-ban megjelent »Elbeszélések« két kötete és ugyanebben az évben kiadott »Drámai művei«. Az évfordulóra — magyarul először — megjelenik szahalini útinaplója, több kötet elbeszéléseiből és Gorkijjal folytatott levelezése. Drámai közül a felszabadulás után a »Három nővér«-t, a »Cseresznyés kert«-et és a »Ványa bácsi«-t mutatták be színházaink.

POK LAJOS

MARTIN ANDERSEN NEXØ

(1869—1954)

Néhány nappal 85. születésnapja előtt meghalt a nagy dán író, a Hódító Pelle, a Szürke fény, A vörös Morten című könyvek harcos, szocialista írója. Életműve a proletariátusnak és az egész dolgozó emberiségnek örök kincse marad,

mert regényeiben, önéletrajzában, minden művében a tisztalelkű, a felszabadulásért és a fölemelkedésért viaskodó ember küzdelmeit ábrázolta. Példájával éppúgy előremutatott, mint műveinek érzelmeivel, eszmeiségével.